

7 - HVA ER EN KATT?

Nå skal vi se litt på hvordan lineæralgebra brukes i datahåndtering; så og si alt vi har lært dette året kommer til nytte. Vi skal ikke bry oss med “statistikk” som sådan, for i statistikk er man veldig opptatt av å skille mellom parametrene i sannsynlighetsmodellen som ligger til grunn og estimatorene man stapper dataene inn i (for eksempel gjennomsnitt eller empirisk standardavvik). Vi skal bry oss mest med lineæralgebraknepene.

- 1 Da må vi først observere noe gunstig om matriser med ortogonale kolonner. Finn den inverse til matrisen

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 0 & -\sqrt{2} & \sqrt{2} \\ -1 & 1 & 1 \end{pmatrix}$$

uten å gausseliminere - se heller på oppgave 9 i økt 2-4.

Vi sier at en reell matrise P **ortogonal** dersom den har ortonormale kolonner, og da er enkelt og greit

$$P^{-1} = P^T.$$

Dersom en matrise $n \times n$ -matrise A har n ortogonale egenvektorer sier vi derfor at A er **ortogonalt diagonaliserbar**, og skriver

$$A = P\Lambda P^T.$$

- 2 Finn den ortogonale diagonaliseringen til $\begin{pmatrix} 1 & 2 & 2 \\ 2 & 6 & 2 \\ 2 & 2 & 6 \end{pmatrix}$.

Vi sier at en reell matrise A er **symmetrisk** dersom $A = A^T$. I anvendelser er det veldig vanlig at det dukker opp symmetriske matriser. En reell matrise er ortogonalt diagonaliserbar hvis og bare hvis den er symmetrisk. Dette kalles **spektralteoremet**, og er ikke trivielt å vise, men det er heldigvis trivielt å huske.

- 3 Klarer du å ortogonalt diagonalisere $\begin{pmatrix} 2 & 1 & 1 \\ 1 & 2 & 1 \\ 1 & 1 & 2 \end{pmatrix}$?

Som du kanskje ser av oppgaven over, kan en symmetrisk matrise fint ha en ikke-ortogonal egenvektorbasis, men poenget er at du alltid kan finne en som er ortogonal. Hvordan vi finner en ortogonal diagonalisering for matrisen i oppgave 3 kommer vi tilbake. Nå tar vi litt om datahåndtering. Det er en matrise som er veldig praktisk, nemlig kolonnevektoren

$$\mathbf{1} = \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ \vdots \\ 1 \end{pmatrix}$$

Det er ikke helt uvanlig å skrive $\mathbf{1}_n$ for å indikere dimensjon, men vanligvis er dette overflødig.

4 Regn ut $\mathbf{1}^T \mathbf{1}$, $\mathbf{1} \mathbf{1}^T$ og $\mathbf{1}^T \mathbf{x}$.

I faktiske anvendelser er det vanlig å **sentrere** datavektoren $\mathbf{x}$ ved å lage en ny datavektor der man har trukket $\bar{x}$ fra alle komponentene i $\mathbf{x}$, og så jobbe med denne istedet. Med den nye vektoren $\mathbf{1}$ kan vi skrive den sentrerte variabelen som

$$\mathbf{x} - \bar{x} \cdot \mathbf{1} = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \vdots \\ x_n \end{pmatrix} - \bar{x} \cdot \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ \vdots \\ 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \vdots \\ x_n \end{pmatrix} - \begin{pmatrix} \bar{x} \\ \bar{x} \\ \vdots \\ \bar{x} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} x_1 - \bar{x} \\ x_2 - \bar{x} \\ \vdots \\ x_n - \bar{x} \end{pmatrix} = \left(I - \frac{1}{n} \mathbf{1} \mathbf{1}^T \right) \mathbf{x}$$

Matrisen

$$C_n = \left(I - \frac{1}{n} \mathbf{1} \mathbf{1}^T \right)$$

kalles **sentreringsmatrisen** fordi den sentrerer $\mathbf{x}$. Vi sier at en lineæropoperator P er en **projeksjon** dersom $P^2 = P$. Dette betyr kort og godt at om du bruker lineæropoperatoren to ganger etter hverandre, skjer det ingenting når du bruker den for andre gang.

5 Vis at C_n er en projeksjon og finn gjennomsnittet til den nye sentrerte variabelen.

Med sentrerte variable blir livet greit. I økt 2-6 utledet du uttrykket

$$\beta_1 = \frac{\mathbf{x}^T \mathbf{y} - n \bar{x} \bar{y}}{\mathbf{x}^T \mathbf{x} - n (\bar{x})^2} \quad \text{og} \quad \beta_0 = \bar{y} - \beta_1 \bar{x}$$

for koeffisientene til det rettlinjede regresjonspolynommet.

- 6 Dette ser mye penere ut om $\mathbf{x}$ og $\mathbf{y}$ er sentrerte, og forklarer hvorfor noen sier at man “projiserer $\mathbf{y}$ på $\mathbf{x}$ ” når man kjører regresjon.

Skjønte du forrige side, kan du gå med på at sentrerte variable er lurt. La oss spinne videre litt. **Multipel regresjon** handler om at forklaringsvariabelen har flere dimensjoner. Du kan for eksempel tenke at du har målt sylindervolum $\mathbf{x}_1$ og vekt $\mathbf{x}_2$ på n biler, og så er responsvariabelen $\mathbf{y}$ drivstofforbruk per kilometer. Hvis du ønsker å tilpasse et første ordens regresjonspolynom i to variable, får du det overbestemte likningssettet

$$\mathbf{y} = \beta_{10} \mathbf{x}_1 + \beta_{01} \mathbf{x}_2 + \beta_0 \mathbf{1}$$

eller

$$\begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \vdots \\ y_n \end{pmatrix} = \beta_{10} \begin{pmatrix} x_{11} \\ x_{21} \\ \vdots \\ x_{n1} \end{pmatrix} + \beta_{01} \begin{pmatrix} x_{12} \\ x_{22} \\ \vdots \\ x_{n2} \end{pmatrix} + \beta_0 \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ \vdots \\ 1 \end{pmatrix}$$

og dette kan angripes med minste kvadraters metode slik som i forrige uke.

- 7 Regn ut formlene for regresjonskoeffisientene dersom $\mathbf{x}_1$, $\mathbf{x}_2$ og $\mathbf{y}$ er sentrerte.

La oss anta du har n realiseringer av en p -dimensjonal tilfeldig variabel. Det vanlig å sette disse opp i en $n \times p$ -matrise:

$$X = \left(\begin{array}{c|c|c|c} \mathbf{x}_1 & \mathbf{x}_2 & \cdots & \mathbf{x}_p \end{array} \right)$$

Tenk at du måler lengde, bredde og høyde på alle plankene i en plankestabel, og så sentrerer du hver av disse. Til slutt setter du alt opp i matrisen X på en slik måte at rad k er de sentrerte målene til planke k . Vi kaller $\frac{1}{n-1} X^T X$ den **empiriske kovariansmatrisen**, og den er en estimator for den antatte bakenforliggende kovariansmatrisen.¹

- 8 Vis at elementene i $\frac{1}{n-1} X^T X$ er den empiriske kovariansen mellom kolonnene i X .

¹https://en.wikipedia.org/wiki/Estimation_of_covariance_matrices

Vi sier at en matrise A er **positivt definit** dersom

$$\mathbf{x}^T A \mathbf{x} > 0$$

for alle $\mathbf{x}$, og **positivt semidefinit** dersom

$$\mathbf{x}^T A \mathbf{x} \geq 0$$

for alle $\mathbf{x}$.

- 9 Vis at den empiriske kovariansmatrisen er positivt semidefinit.

I flervariabel statistikk finnes det noe som kalles **prinsipalkomponentanalyse**.² Dette er en teknikk for å lete opp akser i datamengden der samvariasjonen er sterk. Teknikken baserer seg på å projisere X inn på en retning $\mathbf{v}$ slik at den empiriske variansen til de resulterende punktene blir maksimert. Dette får man til ved å lete opp egenvektorene til de største egenverdiene til kovariansmatrisen.

- 10 Forklar hvorfor egenvektorene til $X^T X$ forteller om samvariasjonen mellom kolonnene i X . (Hint: Finn ut hva en "Rayleigh quotient" er.)³

I TMA4245 skal du også drive med liknende ting mot slutten av semesteret, se her:

<https://tma4245.math.ntnu.no/forventing-og-varians/korrelasjon/>

og her:

<https://tma4245.math.ntnu.no/forventing-og-varians/kovarians/>

- 11 Er det samvariasjon mellom høyde og bredde i kaibordene fra sommeren 2023?
<https://folk.ntnu.no/mortano/python/kai/kai.csv>

Noen ganger er det regnet som ugunstig dersom kolonnene i datamatriksen har veldig forskjellig lengde. Dette fikser vi ved å dele ut standardavviket i hver kolonne, akkurat som når man normaliserer vektorer ellers i lineær algebra.

²https://en.wikipedia.org/wiki/Principal_component_analysis

³https://en.wikipedia.org/wiki/Rayleigh_quotient

Nå skal vi se at det er faktisk ikke nødvendig å gange datamatriksen med seg selv for å finne kovariansmatriksen. Det finnes noe enda mer sofistikert som heter SVD. La oss begynne med litt geometrisk fikling.

- 12 Skriv en rutine som tar inn $A \in \mathbb{R}^{2 \times 2}$ og plotter Ax for alle x på enhetssirkelen.

Fikk du til dette, vil du oppdage at koden din alltid produserer ellipser, ihvertfall så lenge A har linært uavhengige kolonner. La oss finne ut mer om disse ellipsoidene. Trikset er å studere $A^T A$ og AA^T . Vi lar $n > p$, slik at A er høyt og tynn og A^T er lang og flat. Dette er ikke noen essensiell restriksjon, men vi gjør den fordi det hjelper litt på visualiseringen.

- 13 Både $A^T A$ og AA^T er ortogonalt diagonaliserbare. Hvorfor?

Siden $A^T A$ er ortogonalt diagonaliserbar, finnes det et ortonormalt sett med egenvektorer. La oss sette disse opp i en ortogonal matrise V . Det samme gjelder for AA^T ; la oss sette disse egenvektoren opp i en ortonormal matrise U .

- 14 Hva er dimensjonene til $A^T A$, AA^T , V og U ?
Hvor mange av egenverdiene til AA^T kan være forskjellige fra null?

Her er enda en observasjon.

- 15 Vis at dersom v er en egenvektor til $A^T A$ med egenverdi λ , er Av en egenvektor til AA^T . Hva er egenverdien? Kan du si noe om fortegnet?

Hvis du skjønnte forrige oppgave, skjønner du forhåpentligvis at $A^T A$ og AA^T har de samme egenverdiene så lenge du ser bort fra multiplisiteten til de egenverdiene som er null. La oss nå anta at v er en egenvektor til A med lengde 1.

- 16 Hva er lengden til Av ?

Lengden til Av kalles **singulærverdi**, og vi bruker bokstaven σ_k . Kolonnene i U og V kalles henholdsvis de **venstre og høyre singulærvektorene**. Hvis du tenker nøye på alt du har gjort til nå, vil du se at det går an å skrive

$$A = U\Sigma V^T$$

der σ -ene sitter i den rektangulære diagonalmatrisen Σ . Dette kalles **SVD-faktoriseringen**⁴ til A . Denne finnes alltid, og dersom du sorterer singulærverdiene i synkende rekkefølge (σ_1 er størst) og velger alle positive, er Σ entydig. De unitære matrisene U og V vil ikke nødvendigvis være entydige, men de er det i noen tilfeller.

- 17 Hvordan ser Σ ut? Finn svd-faktoriseringen til

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \\ 1 & 1 \end{pmatrix}$$

Singulærverdidekomposisjonen er en av de viktigste matrisefaktoriseringene. Har du den har du mye, og pythonkommandoen heter `numpy.linalg.svd`. Nå skal vi se litt på hva svd kan brukes til. Det første

⁴https://en.wikipedia.org/wiki/Singular_value_decomposition

er kompresjon. Vi kan skrive A slik:

$$A = \sigma_1 \mathbf{u}_1 \mathbf{v}_1^* + \sigma_2 \mathbf{u}_2 \mathbf{v}_2^* + \sigma_3 \mathbf{u}_3 \mathbf{v}_3^* + \dots + \sigma_r \mathbf{u}_r \mathbf{v}_r^*$$

der r er antallet singulærverdier som ikke er null. Vi ser nå at dersom det er bare er to av singulærverdiene som er over for eksempel maskinpresisjon, er all informasjon i matrisen inneholdt i uttrykket

$$A = \mathbf{u}_1 \sigma_1 \mathbf{v}_1^* + \mathbf{u}_2 \sigma_2 \mathbf{v}_2^*.$$

- 18 La oss lage et bilde av en katt. Lag deg en matrise A i python med tilfeldige tall mellom -1 og 1. Dette er bakgrunnen. Sett så ett element til 10 eller 100 eller noe sånt. Dette er katten. Kjør svd på A og skriv ut

$$A - \mathbf{u}_1 \sigma_1 \mathbf{v}_1^* \quad \text{og} \quad A - (\mathbf{u}_1 \sigma_1 \mathbf{v}_1^* + \mathbf{u}_2 \sigma_2 \mathbf{v}_2^*).$$

UKENS NØTTER

Vi sier at lengden

$$\|\mathbf{x}\| = \sqrt{(\mathbf{x}, \mathbf{x})}$$

er **indusert** av indreproduktet $(\cdot, \cdot)$. Men det finnes også lengder som ikke er induert av et indreprodukt. Derfor har vi egne aksiomer for lengde:

- $\|\mathbf{x}\| > 0$ dersom $\mathbf{x} \neq \mathbf{0}$
- $\|a\mathbf{x}\| = |a| \|\mathbf{x}\|$
- $\|\mathbf{x} + \mathbf{y}\| \leq \|\mathbf{x}\| + \|\mathbf{y}\|$

På fagspråket sier man **norm** istedet for lengde. Det finnes mange normer som ikke er induert av indreprodukt

- 1 Vis at $\|\mathbf{x}\|_2 = \sqrt{(\mathbf{x}, \mathbf{x})}$ er en lengde.

- 2 Vis at $\|\mathbf{x}\|_\infty = \max_k |x_k|$ og $\|\mathbf{x}\|_1 = \sum_k |x_k|$ er lengder når $\mathbf{x} \in \mathbb{C}^n$. Forklar subskriptene.

Så har vi **matrisenormen** $\|A\| = \max_{\|\mathbf{x}\|=1} \|A\mathbf{x}\|$.

- 3 Vis at dette er en lengde.

- 4 Vis at e^A er absolutt konvergent for alle A .

